

Juridiska fakultetskansliet

Justitiedepartementet

Remiss: Ett ändamålsenligt samhällsskydd (SOU 2024:48)

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har genom remiss anmodats att yttra sig över det rubricerade betänkandet. Juridiska fakultetsnämnden avstyrker förslaget om så kallat säkerhetsstraff. Med nedanstående synpunkter lämnar Juridiska fakultetsnämnden förslagen i övrigt utan erinran.

Utredningens förslag i korthet

Betänkandet är omfattande och innehåller flera olika förslag, som alla syftar till att åstadkomma så kallat samhällsskydd. Det förslag som innebär den största förändringen i relation till dagens straffsystem är att en ny tidsobestämmd påföljd – ”säkerhetsstraff” – införs. Därutöver föreslås bland annat en del förändringar av verkställighetsreglerna.

Juridiska fakultetsnämndens synpunkter på förslagen

Kommentarerna i det följande berör i första hand det så kallade säkerhetsstraffet. Först ska emellertid något sägas om övervägandena om villkorlig frigivning. Juridiska fakultetsnämnden instämmer med utredningen i de slutsatser som redogörs för i kapitel 12 i betänkandet. För det första bör konstateras – vilket också påpekas i betänkandet, se främst avsnitt 12.5 – att den villkorliga frigivningen är en del av verkställigheten av ett fängelsestraff och att den har stor betydelse för att den dömda ska kunna återanpassas i samhället. Det är av de nämnda skälen av stor betydelse att presumtionen för villkorlig frigivning får vara kvar. De argument som presenteras i betänkandet är övertygande och Juridiska fakultetsnämnden instämmer i vad som sägs i avsnitt 12.6. Juridiska fakultetsnämnden instämmer därutöver i utredningens bedömning i fråga om den kvotdel av straffet då villkorlig frigivning blir aktuellt, som presenteras i avsnitt 12.7.

Den stora förändring av dagens straffsystem som föreslås i betänkandet är som nämnts det så kallade säkerhetsstraffet. Införandet av ett sådant straff kan sägas innebära ett rätt betydande avsteg från de teoretiska grunder som annars brukar sägas bära upp det svenska påföljdssystemet. Samtidigt kan noteras att säkerhetsstraffet är tänkt att användas i så få fall att man kan ifrågasätta i vilken mån ett litet undantag verkligen påverkar systemet i

---

Juridiska fakultetsnämnden

dess helhet. Enligt Juridiska fakultetsnämnden finns dock en påtaglig risk för att säkerhetsstraffet i praktiken kommer att användas i fler fall än vad som är avsett.

Precis som konstateras i betänkandet finns redan idag ett antal påföljder som är tidsbestämda. Det sagda gäller för det första livstids fängelse. Livstids fängelse utgör lagens strängaste straff. Den som döms till denna påföljd får efter en tid ansöka om att straffet ska tidsbestämmas. Grunden för att döma ut påföljden är brottets allvar. För det andra finns påföljden rättspsykiatrisk vård. Denna påföljd väljs inte på grund av brottets allvar utan med utgångspunkt i den dömdes vårdbehov.

Det föreslagna säkerhetsstraffet skiljer sig från både livstids fängelse och rättspsykiatrisk vård. Det beror på att säkerhetsstraffet enligt den föreslagna 33 kap. 1 § brottsbalken ska dömas ut med grund i en prognos av återfallsrisken. Således ska säkerhetsstraffet användas vid viss upprepad brottslighet om det finns en påtaglig risk att den dömda återfaller i allvarlig brottslighet mot annans liv, hälsa, frihet eller frid likartat slag och ett tidsbestämt fängelsestraff eller andra åtgärder inte är tillräckliga för att tillgodose behovet av samhällsskydd.

Precis som anförs i betänkandet är en preventivt inriktad, tidsbestämd påföljd svår att förena med de grundläggande principer som påföljdssystemet vilar på. Säkerhetsstraffet utgör ett avsteg från den proportionalitetsprincip som är grundläggande vid bestämningen av straff, och som innebär att straffet ska bestämmas utifrån brottets allvar. Med det föreslagna säkerhetsstraffet införs ett uttryckligt undantag från denna princip, eftersom straffet bestäms utifrån ett prognostänkande istället för att ha sin grund i en värdering av den begångna gärningens allvar.

De avsteg från proportionalitetsprincipen som förslaget innebär hade kunnat vara acceptabla om bedömningen av återfall hade kunnat ske på ett rimligt sätt. Så är dock inte fallet. Utöver de principiellt inriktade synpunkterna kan man nämligen framhålla en del rent praktiska problem med förslaget om säkerhetsstraff. Det är helt enkelt svårt – eller snarare omöjligt – att bedöma vem som har en påtaglig risk för att återfalla i allvarlig brottslighet och vem som inte har det. Svårigheterna i att göra tillförlitliga prognoser är också ett av huvudskälen till att det nuvarande påföljdssystemet sedan 1989 års stora reform bygger på en bakåtriktad bedömning av proportionalitet mellan brott och straff – straffvärde – istället för en prognos angående återfallsrisk och farlighet. Att det är ogörligt att avgöra vem som kommer att återfalla i brottslighet och vem som inte kommer att göra det är väldokumenterat i kriminologisk forskning, och påpekas också i betänkandets kap. 6. Det är enligt Juridiska fakultetsnämnden uppenbart att det omöjligt för domstolarna ställa tillförlitliga prognoser om återfallsrisk. Att så är fallet beror inte på domstolarnas bristande kompetens, utan på att det helt enkelt inte går. En bedömning blir aldrig bättre än det underlag på vilket den görs, och om systemet kräver att en bedömning ska göras trots att underlaget uppenbarligen inte är tillräckligt för de slutsatser som domstolen förväntas dra, uppstår naturligtvis problem.

Juridiska fakultetsnämnden vill utöver det ovan sagda peka på risken att säkerhetsstraffet kommer att användas i betydligt fler fall än vad man i betänkandet räknar med. Även om det i det enskilda fallet är omöjligt att ställa säkra prognoser i fråga om vem som kommer att återfalla i brott finns ett antal faktorer som på en aggregerad nivå talar för återfall. Den viktigaste av dessa är att den dömda tidigare har begått brott. Säkerhetsstraffet ska enligt förslaget i betänkandet endast kunna dömas ut i fall där det är fråga om antingen återfall eller upprepad brottslighet. Det är därför svårt att tänka sig något fall där en domstol skulle komma fram till att det inte finns påtaglig risk för återfall, om förutsättningarna för

säkerhetsstraff är uppfyllda i övrigt. För varför skulle domstolen gå emot den tydligaste indikator på återfallsrisk som finns, nämligen tidigare brottslighet? Alla de som uppfyller något av de första kraven – att (i) tidigare ha dömts till fängelse i lägst fyra år för ett eller flera brott mot annans liv, hälsa, frihet eller frid, och därefter ha återfallit i sådan brottslighet av minst lika allvarligt slag, alternativt (ii) vid ett och samma tillfälle ska dömas för upprepad brottslighet mot annans liv, hälsa, frihet eller frid och som sammantaget är synnerligen allvarlig – kan därför förväntas uppfylla också det andra kravet om återfallsrisk. Tillämpningen av säkerhetsstraffet riskerar därför att bli betydligt mer vidsträckt än vad som framgår av betänkandet. Det gör också att det blir svårare att acceptera också ur ett principiellt perspektiv. Ett regelsystem kan härbärgera principiella undantag endast så länge det är fråga om just undantag, men knappast om undantagen blir allt för vanliga.

Med hänsyn till det ovan sagda avstyrker Juridiska fakultetsnämnden från förslaget om säkerhetsstraff.

Remissvaret har på Fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, professor Jane Reichel. Yttrandet har beretts av docent Erik Svensson. Föredragande har varit utredare Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Jane Reichel

Karolina Alveryd